

УДК 336.76

STRESS TESTING-BASED BANKING RISK MANAGEMENT**УПРАВЛІННЯ БАНКІВСЬКИМИ РИЗИКАМИ НА ОСНОВІ СТРЕС-ТЕСТУВАННЯ****Прутська О.О./ Prutska O.O.***d.e.s., prof. / д.е.н., проф.*

ORCID: 0000-0002-6273-3330

Абдуллаєва А.Є./ Abdullaieva A.E.*s.e.s., as.prof. / к.е.н., доц.*

ORCID: 0000-0001-6961-8923

*Вінницький торговельно-економічний інститут ДТЕУ**Vinnitsia Institute of Trade and Economics STEU*

Анотація. *Визначено сутність та головні переваги використання стрес-тестування в процесі управління фінансовою діяльністю комерційного банку. Визначено значимі для українських банків фактори ризику та параметри їх зміни, а також пов'язані з ними показники. Узагальнено результати стрес-тестування банків України 2021 року.*

Ключові слова: *банківські ризики, вид ризику, параметри ризику, стрес-тестування, методики стрес-тестування*

Вступ.

В центрі уваги банківських менеджерів перебувають проблеми ідентифікації, оцінки, виміру ризиків, а також пошук методів мінімізації їхнього впливу на фінансові результати банків. Своєчасна ідентифікація наявних та потенційно можливих ризиків банківської діяльності забезпечує можливість банкам на ранній стадії вживати адекватних запобіжних заходів і не допускати подальшого негативного розвитку подій.

Важливий внесок у дослідження проблем банківських ризиків зробили українські вчені В. Батковський, О. Вовчак, О. Головка, І. Гумен, М. Крупка, Р. Тиркало, Н. Шелудько, З. Щибоволока та інші. Грунтовні дослідження проблем управління ризиками банків проведено А.А. Гриценком, І. О. Лютим, С. В. Науменко, О. І. Петрик, Л. О. Примостокою, В. В. Шпачук, А. О. Єпіфановим та іншими. Проте динамічні зміни зовнішнього середовища функціонування вітчизняних банків, поява нових та загострення існуючих ризиків, спонукають до подальших досліджень даної проблеми.

Мета статті полягає у визначенні головних переваг використання стрес-тестування в процесі управління банківською діяльністю та узагальненні результатів стрес-тестування банків України 2021 року.

Основний текст.

Останні тенденції розвитку української банківської системи обумовлюють необхідність застосування банками сценарної поведінки, яка дає змогу забезпечувати стійкість в умовах високоризикового середовища і ґрунтується на використанні новітніх інструментах управління. Серед таких інструментів – стрес-тестування.

Мета стрес-тестування – оцінити, наскільки конкретний банк або банківська система в цілому є стійкими до «виняткових, але ймовірних шоків». Стрес-тестування виникло у відповідь на кризові явища в банківській системі. З 2010 року увійшло у регуляторну практику багатьох країн світу. Концепція

сучасного пруденційного нагляду базується на розумінні того, що банки завжди мають бути готовими до настання кризи. Стрес-тестування передбачає:

- оцінку показників діяльності банків або банківської системи;
- тестування впливу несприятливих подій на ці показники;
- визначення необхідних заходів для підвищення стійкості банків або банківської системи до подібних несприятливих подій.

Для тестування впливу кризи на банки та банківську систему додатково до базового розробляється мінімум один несприятливий сценарій.

В Україні діють методичні рекомендації щодо порядку проведення стрес-тестування в банках, які розроблені Національним банком. Відповідно до них рекомендується аналізувати наступні базові фактори ризику [2]:

- на макроекономічному рівні: стабільність економічної ситуації; значні коливання курсу національної валюти; відкритість і доступність міжбанківського ринку; рівень політичної та міжнародної стабільності; стійкість фінансових ринків; зміни процентних ставок; можливість знецінення майна, яке надано в забезпечення за кредитними операціями банків; волатильність цін на енергоресурси;
- на мікроекономічному рівні: можливість доступу банку до зовнішніх джерел підтримання ліквідності; конкурентна позиція банку.

В табл.1. представлена загальна характеристика стрес-тестів.

Таблиця 1 - Характеристика стрес-тестів

Риси стрес-тестування	Прогнозний характер
	Визначення чутливості портфеля, фінансової установи або усєї системи до негативних шоків
	Оцінка впливу наслідків шоків на фінансові показники та капітал банків
	Визначення заходів, яких необхідно вжити для посилення стійкості банків до шоків

До 2014 року стрес-тестування не було широко розповсюдженим елементом управління банківськими ризиками та не розглядалось регулятором як елемент пруденційного нагляду для забезпечення фінансової стабільності фінансової системи. З часів визнання Україною незалежності і до 2014 року, макроекономічне стрес-тестування вітчизняної банківської системи проводилося лише двічі – у 2008 р. (за участю 17 банків) та 2010 р. (за участю 176 банків). Однак оскільки ніяких наслідків для банківської системи за результатами стрес-тестування Національним банком не було впроваджено.

Починаючи з кризового 2014 року стрес-тестування почало відігравати важливу роль в банківському секторі, оскільки потребувало від банківських установ прямої докапіталізації для забезпечення фінансової стійкості системи. Банки, які відмовлялись від докапіталізації, були визнані неплатоспроможними та згодом ліквідовані. Результатом стрес-тестування в 2014 році стала докапіталізація 18 банків на загальну суму 66 млрд грн, а 5 банків було визнано неплатоспроможними та в подальшому ліквідовано[3].

З 2015 року Національний банк вимагає від банків проведення оцінки якості активів, яка має бути затверджена незалежними аудиторськими компаніями. З 2018 року регулятор запровадив щорічну оцінку стійкості

банківського сектору, зазначивши методику та ключові зміни макроекономічних показників, серед яких закладено зниження реального ВВП, девальвацію гривні, прискорення інфляції та пов'язане з цим підвищення відсоткових ставок. У 2018 році стрес-тестування проходили 24 банки, на які сукупно припадає 93% активів банківського сектору. За результатами стрес-тестування, із 24 банків, що пройшли стрес-тестування, потребу в капіталі мали 13 установ на загальну суму 42,1 млрд грн. З урахуванням заходів, здійснених банками та верифікованих Національним банком, на кінець 2018 року потреба знизилась до 19,7 млрд грн. для 8 банків. За базовим сценарієм спостерігається дотримання нормативів достатності основного та регулятивного капіталу капіталу. За несприятливого сценарію для майже половини банків показники достатності капіталу знижуються нижче за граничний рівень [3].

Ситуація поширення пандемії COVID-19 не сприяла проведенню активних дій банківських регуляторів і в 2020 році стрес-тестування не проводилося. У 2021 році після річної перерви Національний банк України провів стрес-тестування банків України. За повідомленням НБУ, стрес-тестування проходили 30 банків, які станом на початок 2021 року сукупно володіли 93% активів банківської системи. Успішно пройшли стрес-тестування дев'ять банків. Більшість із них - з іноземним капіталом, а також державний Приватбанк.

За базового сценарію достатність основного капіталу для банків, що проходили стрес-тестування, у середньому зростала. Більшість проаналізованих фінустанов були прибутковими, а рівень їхнього капіталу зростав. Втім, у дев'яти банків виявили потребу в додатковому капіталі. За кризовим сценарієм кількість банків, які потенційно могли б зіткнутися з нестачею капіталу, зросла до 20. Серед них - Ощадбанк, Укрексімбанк, Укргазбанк, "Південний", "Кредит Дніпро", Мегабанк, ТАСкомбанк, "Восток", Кредобанк, Універсал Банк та інші.

У 2021р. стрес-тестування проходили 30 банків. Згідно Звіту НБУ про фінансову стабільність головними системними ризиками фінансового сектору у 2021 році були[1]:

- макроекономічний ризик;
- ризик достатності капіталу;
- ризик ліквідності;
- кредитний ризик домогосподарств;
- юридичний ризик;
- валютний ризик;
- ризик прибутковості.

За базового сценарію достатність основного капіталу для банків, що проходили стрес-тестування за результатами 2021 р., у середньому зростала в прогностному періоді на 4.8 в. п. (до 19.2%). Більшість проаналізованих фінустанов була прибутковою, а рівень їхнього капіталу зростав. Однак для дев'яти банків встановлено необхідний рівень достатності капіталу, вищий за мінімальний. Основний негативний ефект для капіталу банків за базовим сценарієм спричинило вирахування вартості непрофільних активів. Загальна сума таких активів становила 11.7 млрд грн. З них 79% припадає на державні

банки, Кредит Дніпро та Мегабанк. Для останніх двох фінустанов вартість такого майна на дату стрестестування перевищила розмір основного капіталу. Упродовж року банки поступово продавали непрофільні активи, проте цей процес варто прискорити. За несприятливого сценарію для 20 банків був визначений підвищений необхідний рівень достатності капіталу. Кумулятивний вплив гіпотетичної кризи на основний капітал банків сягнув 6.8 в. п. нормативу достатності – цей показник знизився до 7.6% у трирічному прогностному періоді. Найпомітніше за несприятливим сценарієм знизився норматив достатності основного капіталу державних банків. Ключовим ризиком для них є процентний. У стрес-тестуванні припускалося зменшення спреду між кредитними та депозитними ставками, що зазвичай відбувається під час кризи. Утім, протягом 2021 року державні банки значно знизили вартість фондування та підвищили рівень чистої процентної маржі. Це зменшило для них необхідний рівень достатності капіталу, що відображено в їхніх програмах реструктуризації. Вперше у стрес-тестуванні застосовані припущення про реалізацію ризиків інвестування в державні цінні папери. Вартість гривневих ОВДП знижувалася у відповідь на зростання очікуваної дохідності за ними, а за ОВДП в іноземній валюті зростав кредитний ризик. Це також суттєво вплинуло на результати оцінки стійкості державних банків. Однак банки не мали враховувати ці ризики, готуючи програми реструктуризації[4].

Сьогодні у світовій практиці проведення стрес-тестування використовуються два підходи: «знизу догори» (bottom-up) і «зверху вниз» (top-down). У першому випадку банк за сценарними умовами самостійно проводить розрахунок стрес – тестування. У другому випадку регулятор (в Україні ним є НБУ) сам здійснює розрахунки за єдиною прийнятою методологією. НБУ пропонує українським банкам самостійно проводити стрес – тестування.

У міжнародній банківській практиці використовуються підходи до стрес – тестування, які можна розділити на дві великі групи. Однофакторні стрес – тести (аналіз чутливості) дозволяють розглянути вплив окремо взятих чинників на активи кредитної організації в короткостроковій перспективі. Такими факторами можуть бути рівень інфляції, ключова ставка, валютний курс та ін. Багатофакторні стрес – тести переважно націлені на оцінку стратегічних перспектив кредитної організації. Вони оцінюють потенційний вплив ряду факторів ризику на діяльність кредитної організації в разі кризової ситуації, за умови ймовірного настання такої події. Обидві групи стрес – тестування мають свої плюси і мінуси.

Висновки

В сучасних умовах в банківському менеджменті широко використовуються технології стрес-тестування, які дозволяють оцінити, наскільки конкретний банк або банківська система в цілому є стійкими до «виняткових, але ймовірних шоків». В Україні стрес-тестування активно використовується з 2014 року, що дозволило прискіпливіше оцінювати загрози, які постають перед банківськими установами. У країнах Західної Європи комплексний підхід до стрес – тестування сприяє формуванню єдиного підходу до управління банківськими

ризиками. В даний час недостатньо розроблені підходи до структурування комплексних ризиків окремих напрямків діяльності комерційного банку, що є завданням подальших досліджень в цій сфері.

Список використаних джерел

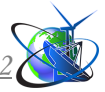
1. Звіт НБУ про фінансову стабільність. URL: https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/FSR_2021-H2.pdf?v=4 (дата звернення 10.04.2022р.)
2. Положення про організацію системи управління ризиками в банках України та банківських групах. Постанова Правління Національного банку України 11 червня 2018 року № 64 URL: <https://bank.gov.ua/document/download?docId=71600453> (дата звернення 10.04.2022р.)
3. Посохов І.М. Стрес-тестування як актуальний інструмент ризик менеджменту сучасної банківської системи України. URL: <https://fkd.org.ua/article/download/127803/124503> (дата звернення 11.04.2022р.)
4. Стрес-тестування банків України 2021 року. URL: https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/Stress_Test_Results_2021.pdf?v=4 (дата звернення 05.06.2022р.)

References.

1. Zvit NBU pro finansovu stabil'nist'. URL: https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/FSR_2021-H2.pdf?v=4
2. Polozhennya pro orhanizatsiyu systemy upravlinnya ryzykamy v bankakh Ukrayiny ta bankivs'kykh hrupakh. Postanova Pravlinnya Natsional'noho banku Ukrayiny 11 chervnya 2018 roku № 64 URL: <https://bank.gov.ua/document/download?docId=71600453>
3. Posokhov I.M. Stres-testuvannya yak aktual'nyy instrument ryzyk menedzhmentu suchasnoyi bankivs'koyi systemy Ukrayiny. URL: <https://fkd.org.ua/article/download/127803/124503>
4. Stres-testuvannya bankiv Ukrayiny 2021 roku. URL: https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/Stress_Test_Results_2021.pdf?v=4

Abstract. The focus of bank managers is on the problems of identification, assessment, measurement of risks, as well as the search for methods to minimize their impact on the financial results of banks. Timely identification of existing and potential risks of banking activity provides an opportunity for banks at an early stage to take adequate precautionary measures and prevent further negative developments. The article identifies the essence and main advantages of using stress testing in the process of managing the financial activities of a commercial bank. Significant risk factors for Ukrainian banks and parameters of their change, as well as related indicators have been identified. Until 2014, stress testing was not a widespread element of banking risk management in Ukraine. Beginning in the crisis of 2014, stress testing began to play an important role in the banking sector, as it required direct recapitalization of banking institutions to ensure the financial stability of the system. Banks that refused to recapitalize were declared insolvent and subsequently liquidated. The result of stress testing in 2014 was the recapitalization of 18 banks for a total of UAH 66 billion, and 5 banks were declared insolvent and subsequently liquidated.

The results of stress testing of Ukrainian banks in 2021 are summarized. The spread of the COVID-19 pandemic did not contribute to the active actions of banking regulators and in 2020 no stress testing was conducted. In 2021, after a one-year break, the National Bank of Ukraine conducted stress testing of Ukrainian banks. According to the NBU, 30 banks underwent stress

testing, which as of the beginning of 2021 together owned 93% of the assets of the banking system. Nine banks have successfully passed the stress test. Most of them are with foreign capital, as well as the state-owned Privatbank. According to the NBU Financial Stability Report, the main systemic risks of the financial sector in 2021 were: macroeconomic risk; capital adequacy risk; liquidity risk; credit risk of households; legal risk; currency risk; risk of profitability. In 2021, state-owned banks significantly reduced the cost of funding and increased net interest margins. This has reduced the required level of capital adequacy for them, as reflected in their restructuring programs. For the first time in stress testing, assumptions about the realization of risks of investing in government securities were used. It is emphasized that in Western Europe, a comprehensive approach to stress testing contributes to the formation of a unified approach to banking risk management. It is concluded that in Ukraine at present, insufficiently developed approaches to structuring the complex risks of certain areas of commercial banking, which is the task of further research in this area.

Key words: banking risks, type of risk, risk parameters, stress testing, stress testing methods